

EL JACIMENT DE SÍLEX EN SUPERFÍCIE DE CAN FERRET (AVINYONET DEL PENEDÈS)

JOSEP MIRET I MESTRE

El jaciment de Can Ferret ha donat uns tres-cents sílexs en la recollida superficial que s'hi ha dut a terme, a més de tres fragments de destrals, còdols, un fragment de molí i tres bocins de ceràmica. En aquest treball s'estudia la indústria lítica recollida i la dispersió superficial que presenta. S'exposen diverses hipòtesis per explicar la gènesi del jaciment i se li assigna una cronologia dins de l'edat del Bronze en base a la comparació del material.

EL JACIMENT DE SÍLEX EN SUPERFÍCIE DE CAN FERRET (AVINYONET DEL PENEDÈS)

INTRODUCCIÓ

La masia de Can Ferret es troba situada al terme municipal d'Avinyonet del Penedès, just a l'extrem de la depressió del Penedès i a 310 m sobre el nivell del mar. La major part de les terres de conreu es dediquen a la vinya, i el presseguer és el segon conreu en importància. La visibilitat des de la masia és excel·lent, ja que domina bona part de la depressió prelitoral des de Montserrat fins al Montagut. El terreny fa pendent cap al nord-oest, i és en aquest sentit que baixen algunes rases i torrenteres —avui molt desfigurades pel conreu— que desguassen a la riera de Sant Marçal.

Aquesta finca, que forma part del patrimoni de la meua família, ha donat una interessant col·lecció de sílex en superfície que em proposo d'estudiar en aquest article. La recollida no forma part de cap prospecció expressa, sinó que em vaig dedicar a recollir i documentar aquells sílexs que anava trobant en el curs dels treballs agrícoles. Els primers sílexs els vaig trobar al juliol de 1980, i d'aleshores ençà n'he recollit prop de tres-cents.⁽¹⁾

ESTUDI DEL MATERIAL

Indústria lítica

Es compon de 296 sílex i 5 quarsos. El sílex és de diverses qualitats i tonalitats, dominant el sílex de color gris, però essent-hi presents les varietats blanca, beix, marró i rosada. Quasi tots ells presenten patina blanca de deshidratació i són corrents les fractures recents motivades pel pas de l'arada.

El quadre 1 mostra la repartició de la indústria lítica per suports.

SUPPORT	N	F
Retocats	12	.04
Fr. de làmina	17	.06
Ascles	38	.13
Fr. d'ascla	27	.09
Nuclis	19	.06
Fragments	188	.62
TOTAL	301	1.00

Quadre 1. Tipus de suport de la indústria lítica de Can Ferret.

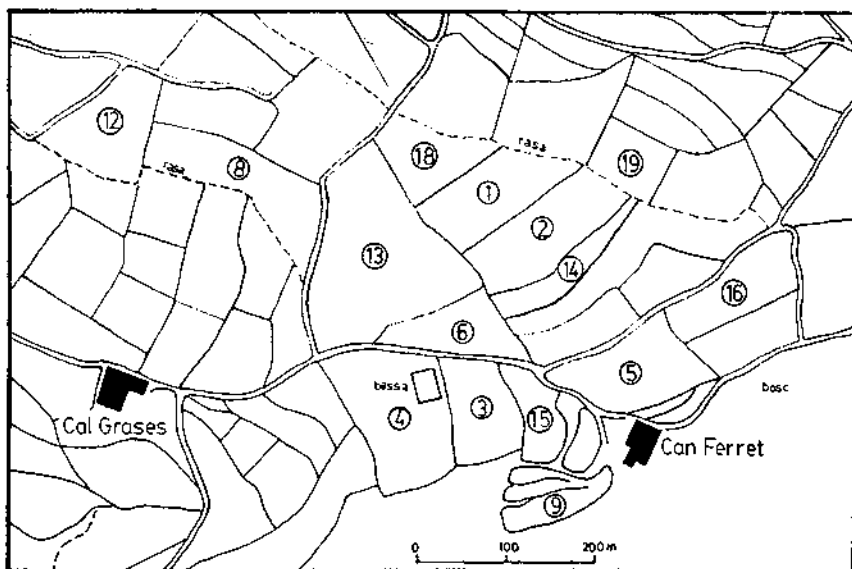

Figura 1: Plànol topogràfic del jaciment de sílex en superfície de Can Ferret. Als camps assenyalats amb un número, s'hi ha recollit algun material.

Observem la baixa presència de retocats (només un 4%), la presència, encara que minoritària, de fragments de làmina i l'elevada freqüència de fragments.

Pel que fa als retocats, el quadre 2 ens orienta al respecte.⁽²⁾

Nº Inventari	Suport	Tipus primari	Retoc	Mides	Fig.
Rascadores i làmines retocades					
FER - 46	frag	R1	[Smi]	19/15/8	1
FER - 52	frag E	R2	[Spi]	28/24/8	2
FER - 87	frag E	R21 bilat	[Spd.Spdp]	39/27/13	3
FER - 114	E	R21 dret	[Spd]	30/22/10	4
FER - 146	frag	R1	[Sm]	20/20/10	5
FER - 157	frag E lam	LR21	[Spd]	17/24/8	6
FER - 211	frag E lam	LR11 bilat	[Smd dist.Smd]	32/16/7	7
FER - 255	frag E	R21 dret	[S(A)pd]	23/12/6	8
FER - 277	frag E	R21 esq	[Spi]	38/17/8	9
FER - 289	E	R23	[Smd+S(A)pd]	56/38/14	10
Gratadors					
FER - 329	E ctx	G12	[Spd cx+Smd]	31/27/9	11
Denticulats					
FER - 321	frag E lam	D13 dret	[Smi.eSpd]	33/16/6	12

Quadre 2. Descripció analítica dels objectes retocats de Can Ferret.

Observem que tota la indústria compon tan sols un sol mode de retoc, el simple, i hi són presents només quatre grups primaris: rascadores (majoritàries), làmines retocades, i testimonialment un denticulat i un gratador.

Les làmines es presenten totes fragmentades i corresponen a fragments proximals, medials o distals (fig. 2, 13-15). Les ascles estan poc estandarditzades des del punt de vista mètric, tal com ens indica el quadre 3.

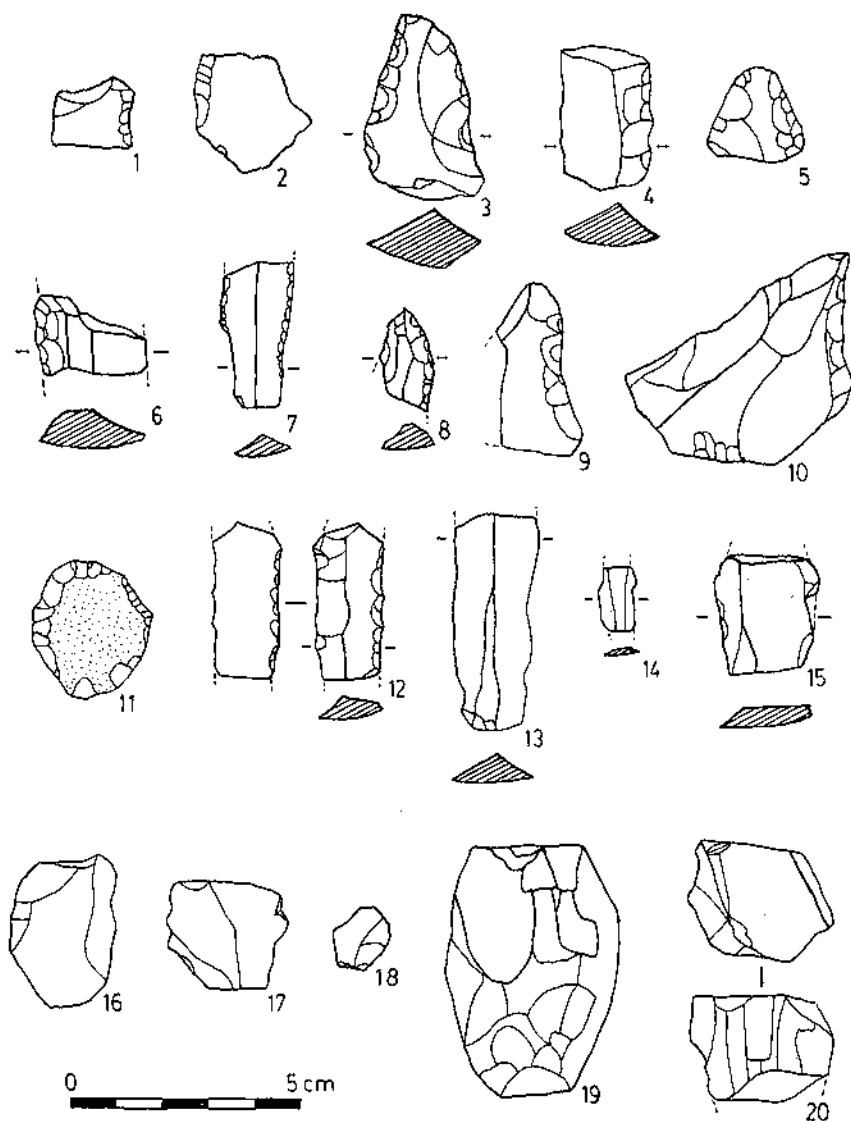

Figura 2: Indústria lítica recollida a Can Ferret. 1-10) Rascadores i làmines retocades, 11) gratador, 12) denticulat, 13-16) fragments de làmines, 16-18) ascles, 19-20) nuclis.

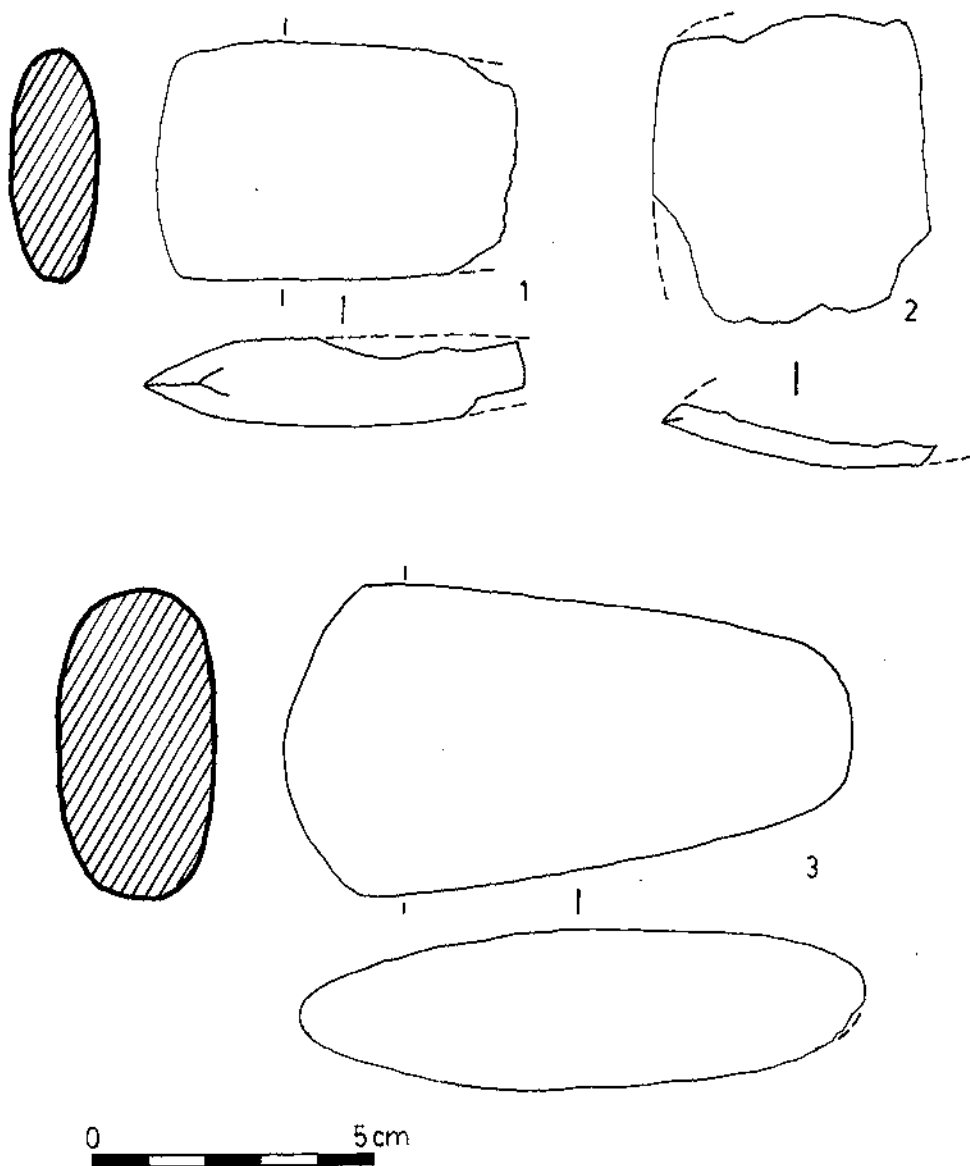

Figura 3: Destrals de pedra polida trobades a Can Ferret.

	\bar{X}	s	CV
Longitud	25.4	7.7	30.3
Amplada	21.9	6.8	31.1
Gruix	7.0	3.2	45.3

Quadre 3. Mitjana, desviació estàndard i coeficient de variació de les mides de les ascles.

Les correlacions són les següents: longitud / amplada, 0.69; longitud / gruix, 0.85; amplada / gruix, 0.78. La més forta és la longitud / gruix.

Els fragments són molt abundants, fet que es pot posar en relació amb la baixa qualitat del sílex utilitzat, ja que s'hi detecten fissures, impureses, etc., que provoquen la fragmentació irregular del sílex. Els nuclis són majoritàriament irregulars, alguns encara amb restes de còrtex. N'hi ha que procedeixen de grans blocs de sílex i d'altres de còdols. Tanmateix tenim un fragment de nucli piramidal de làmines (fig. 2, 20).

Altres elements lítics

S'ha recollit un fragment de molí de granit amb la superfície laboral lleugerament còncaua, corresponent possiblement a un molí del tipus barquiforme.

També s'ha recollit un còdol de quarsita, fragmentat longitudinalment, que presenta un extrem piquetejat. Pot tractar-se d'un picador o d'un percussor.

Altres elements recollits són tres còdols —sencers o fragmentats— de sílex.

Finalment, tenim tres fragments de destal de pedra polida, trobats en camps diferents. La primera destal (fig. 3, 1) és de pedra gris-verdosa. Conserva tot el tall i part del cos, tot polit. La segona és de pedra granel·luda de color gris-verdós i correspon només a la part del tall (fig. 3, 2). La tercera destal és la més completa, també de pedra gris-verdosa, i amb la part del tall esmussada (fig. 3, 3).

Ceràmica

Hi ha tres bocins de ceràmica sense forma, trobats en camps diferents, que tenen l'aspecte de ser fets a mà i les superfícies allisades. El fragment FER-276 té la pasta negra amb desgreixant petit de calcària i superfície exterior marronosa. El fragment FER-314 té la pasta grisa, desgreixant fi de calcària i superfície interior marró. Finalment, el FER-293 té la pasta grisa amb desgreixant calcari i de mica, superfícies interna i externa de color marró clar.

Cal assenyalar que no hi ha la certesa que aquestes ceràmiques siguin prehistòriques, ja que es podria donar el cas que fossin medievals.

DISPERSIÓ DEL MATERIAL

Cada vegada que recullo un sílex o qualsevol material anoto en una llibreta el camp d'on procedeix i sovint també indico la zona del camp on ha sortit, fent servir com a punts de referència els mateixos ceps o presseguers. Aquesta documentació possibilita el fet de poder fer mapes de distribució. En la dispersió de tots els sílex i quarsos (fig. 4) s'observa que es troben escampats per nombroses vinyes i camps, malgrat que és visible una notable acumulació a les vinyes 1 i 2, fins al punt que el 73% de la indústria recollida al jaciment procedeix d'aquestes dues vinyes. Els altres camps tenen una densitat de troballes molt inferior.

Analitzant més detalladament aquesta dispersió, tenim que els retocats i les làmines es concentren sobretot a les dues vinyes esmentades (fig. 5), malgrat que hi ha un parell de retocats en posició molt distant. Pel que fa a les ascles, nuclis i fragments (figs. 5, 6 i 7) es repeteix bastant el que he dit per al conjunt dels sílex: concentració als camps 1 i 2 i, en menor grau, dispersió per tot el jaciment.

Els altres elements recuperats (fig. 4) es dispersen per tots els camps, especialment les ceràmiques i les destrals, que es troben molt distants entre elles.

Com a complement dels mapes de distribució presento un khi quadrat per aclarir si les diferències que s'observen als mapes de distribució són significatives o poden ser degudes a l'atzar (quadre 4).

	Camps 1 i 2	Resta	Total
Retocats	10	2	12
Fr. de làmina	16	1	17
Ascles	24	14	38
Fr. d'ascla	20	7	27
Nuclis	16	3	19
Fragments	136	52	188
Total	222	79	301

$$X^2 = 7.68$$

$$g. \text{ lib.} = 5$$

probabilitat de la hipòtesi nul·la = 0.174

no significatiu al nivell del 0.05

Quadre 4. Khi quadrat de la distribució per suports i camps.

El khi quadrat ens dona com a resultat l'homogeneïtat de la dispersió. Malgrat que en els mapes de distribució sembla observar-se una concentració de les categories retocats, fragments de làmina i nuclis, les diferències observades no són significatives.

INTERPRETACIÓ DEL JACIMENT

El jaciment de sílex en superfície de Can Ferret pot ésser catalogat dins d'aquest calaix de sastre que anomenem els «tallers de sílex» (FORTEA, 1973, p. 475; ROVIRA, SANTACANA, 1980, pp. 27-29; TARRADELL, 1962, pp. 138-145; VILASECA, 1953; 1973, pp. 111-143).

Els «tallers de sílex» pròpiament responen a llocs dedicats específicament al treball del sílex un cop extret de la pedrera. Els materials característics són els nuclis, restes de talla i percussors. Els retocats són poc abundants i la ceràmica no apareix (FERREIRA i altres, 1984, p. 126).

Però bona part dels jaciments que anomenem «tallers de sílex» són, en realitat, assentaments del neolític i de l'edat del bronze, dels

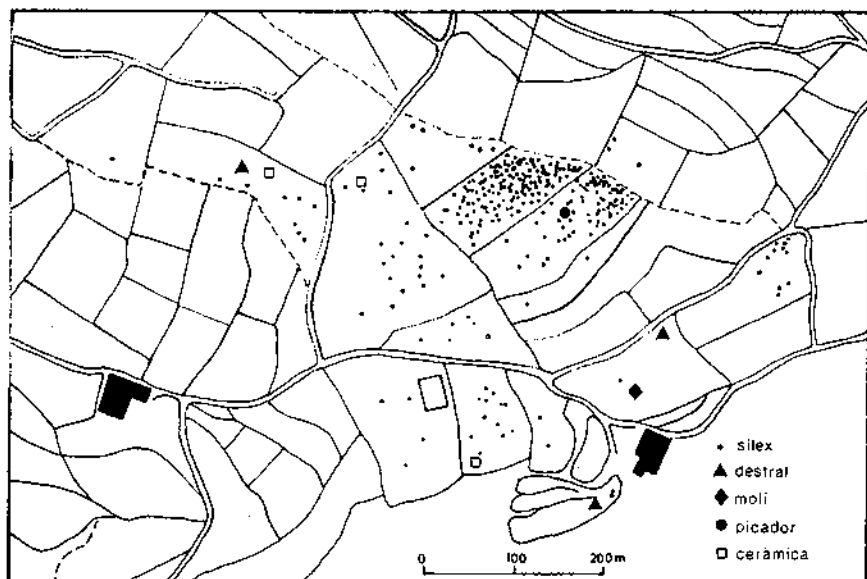

Figura 4: Distribució dels materials recollits en superfície.

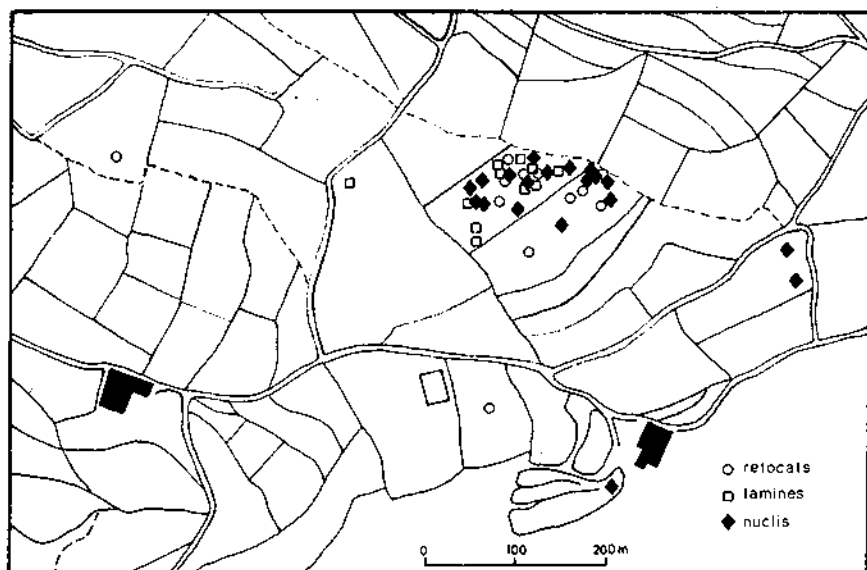

Figura 5: Distribució dels retocats, fragments de làmina i nuclis.

quals en superfície només s'ha detectat el material lític, més resistent que la ceràmica o els ossos.

En la part del treball que segueix intentaré aclarir a quina de les dues hipòtesis, taller de sílex o assentament, correspon el jaciment de Can Ferret.

Per a la hipòtesi d'un taller de sílex hom esperaria trobar:

- a) abundància de nuclis.
- b) abundància de fragments i d'ascles corticals.
- c) presència de percussors.
- d) baixa presència de retocats.
- e) absència de ceràmica.

Analitzaré ara cadascuna d'aquestes implicacions:

- a) Els nuclis representen el 6% del total de la indústria, proporció que no es pot considerar abundant (quadre 1).
- b) Dels 188 fragments recollits al jaciment, 47 (25%) són corticals, i de les 65 ascles i fragments d'ascla, 5 (8%) són corticals. La proporció no és alta, més si es té en compte que la matèria primera utilitzada són còdols i blocs de petites dimensions.
- c) Només hi ha un còdol de quarsita que es podria interpretar com a percussor, però les traces d'ús visibles a ull nu més aviat indiquen una funció de picador.
- d) Els retocats només representen el 4% del total de la indústria. És una proporció baixa.
- e) Hi ha tres fragments de ceràmica, però no tinc la certesa que vagin associats als sílexs.

En resum, l'única implicació que s'acompleix plenament és la baixa representació dels retocats. La resta d'implicacions resulten ambigües o no s'acompleixen. Per això cal rebutjar la hipòtesi del taller de sílex com a explicació de la gènesi del jaciment.

La segona hipòtesi que tractaré de contrastar és la d'un assentament als camps 1 i 2, que són els que mostren major acumulació de material.

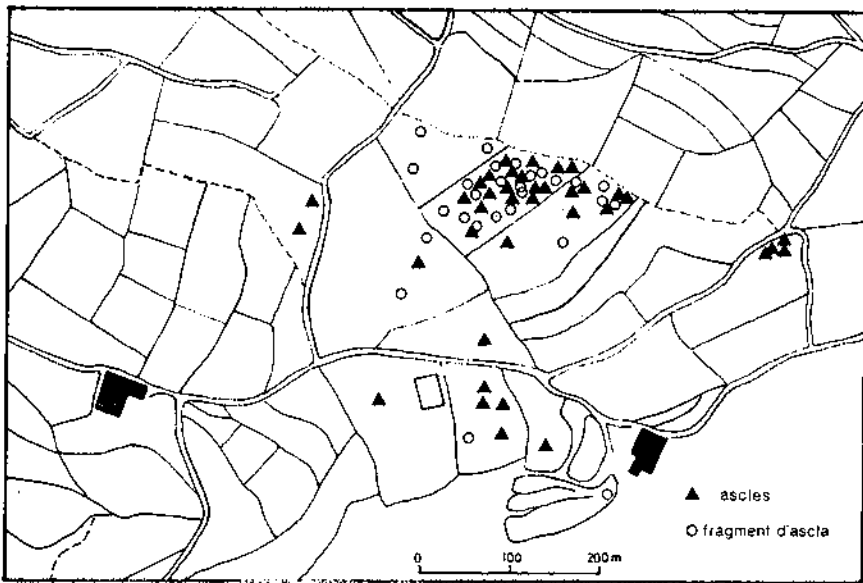

Figura 6: Distribució de les ascles i fragments d'ascla.

Figura 7: Distribució de fragments.

En aquest cas hi ha d'haver una concentració de:

- a) ceràmica
- b) molins
- c) utilitatge lític: retocats, ascles i làmines
- d) En el cas que l'ocupació comporti una zona de talla de sílex, també hi pot haver nuclis, fragments i percussors.

Com en la hipòtesi anterior, tractaré de contrastar aquestes implicacions:

- a) Com he dit abans, hi ha tres fragments de ceràmica però estan dispersos i no tinc la certesa que vagin associats als sílexs. Cap d'ells apareix als camps 1 i 2.
- b) Hi ha un sol fragment de molí, trobat al camp núm. 5, justament un camp de presseguers que només ha donat un fragment de sílex i una destal. Com en la ceràmica, no tinc la certesa que el molí vagi associat als sílexs.
- c) Es detecta una acumulació de retocats, ascles i làmines als camps núm. 1 i 2, però ja he dit que no era significativa (quadre 4).
- d) Hi ha presència de nuclis i fragments, sobretot als camps 1 i 2, però també n'hi ha de dispersos pertot arreu.

Resumint, pres el jaciment en conjunt, es pot considerar que hi ha tots els elements suficients per parlar d'un assentament, però aquests elements no es troben concentrats, tal com caldria esperar. La dispersió dels materials contigus als camps 1 i 2 (fig. 1 camps 6, 8, 13 i 18) es podria explicar per l'arrossegament produït per agents naturals o antròpics, tals com l'erosió pluvial o el remenament produït pel conreu o els aterrossaments agrícoles. Però aquest argument no val per als camps allunyats o situats a una cota més alta.

Així doncs, la hipòtesi d'un assentament tampoc no resulta prou clara. Potser caldria considerar que en la gènesi del jaciment de Can Ferret intervenen múltiples factors que donen un tot complex que és difícil d'entendre. Com a hipòtesi, raonada, però no contrastada, suggereixo que hi podria haver hagut una ocupació prehistòrica als camps 1 i 2 complementada amb d'altres ocupacions i freqüentacions esporàdiques que donarien lloc a una dispersió notable de materials. Val a dir que

aquestes ocupacions i freqüentacions no tenen perquè ésser contemporànies entre elles.

CRONOLOGIA

La cronologia dels jaciments postpaleolítics que només presenten indústria lítica és encara problemàtica, ja que el coneixement que tenim de conjunts lítics ben estudiats es limita a molt pocs jaciments. Malgrat aquesta limitació, es pot sostenir per al conjunt de materials de Can Ferret una cronologia que entra «grosso modo» dins de l'edat del bronze, basant-se en la semblança que presenta el conjunt de Can Ferret amb la indústria recuperada a les estructures de l'edat del bronze antic i mitjà de la Bòbila Madurell (Miret, e.p.).

Els arguments que he trobat per parlar d'aquesta semblança són els següents:

- a) Entre els retocats tenim presència majoritària de rascadores i làmines retocades, només un gratador i una làmina denticulada. Aquestes proporcions ens acosten a la indústria del bronze antic i mitjà de la Bòbila Madurell.
- b) La relació ascla / làmina també s'apropa a les indústries de l'edat del bronze de la Bòbila Madurell, ja que en el neolític la proporció de làmines és més alta que la d'ascles.
- c) L'elevada proporció de fragments és també un factor comú en ambdues indústries, si bé en aquest cas l'explicació podria ser que tots dos conjunts estan fets sobre sílex de mitjana o baixa qualitat.

NOTES

- (1) Els materials es troben dipositats al Museu de Vilafranca del Penedès.
- (2) En aquest treball s'utilitza la tipologia analítica proposada per G. LAPLACE (1974), amb alguna modificació, com la de diferenciar les rascadores sobre ascla de les sobre

làmina, que passen a formar un grup propi amb les sigles LR, simètric respecte a les rascadores sobre ascla.

BIBLIOGRAFIA

- A. FERREIRA, P.J. LOBO, L. ORTIZ, J.M. TARRIÑO i J.J. VIVANCO (1984): «Avance al estudio de los asentamientos al aire libre en la cuenca del río Rojo (Álava)», *Arqueología Espacial*, Coloquio sobre distribución y relaciones entre los asentamientos, Teruel, 1984, vol. 3, pp. 119-136.
- J. FORTEA PÉREZ (1973): *Los complejos microlaminares y geométricos del epipaleolítico mediterráneo español*, Memorias del Seminario de Prehistoria y Arqueología, 4, 1973, Universidad de Salamanca.
- G. LAPLACE (1974): «La typologie analytique et structurale», *Banques de données archéologiques*, Colloques Nationaux du CNRS, Marseille, 12-14 juin 1972, pp. 91-141.
- J. MIRET I MESTRE (e.p.): «La indústria lítica de la Bòbila Madurell. Campanyes de 1987-1988», *Cypselà*, Girona, en premsa.
- J. ROVIRA i J. SANTACANA (1980): *Economia, societat i canvi a la Catalunya Prehistòrica*, Col·lecció Orígens, ed. Cymys, 1980, Barcelona.
- M. TARRADELL (1962): *Les arrels de Catalunya*, col. Biografies Catalanes, ed. Vicens-Vives, 1962, Barcelona.
- S. VILASECA (1953): *Las industrias del sílex tarraconenses*, CSIC, 1953, Madrid.
- S. VILASECA (1973): *Reus y su entorno en la prehistoria*, ed. Rosa de Reus, 1973, Reus.